

Nr 14

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel för år 1960 till bostadslån åt domänverkets fast anställda skogsarbetare, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 4 mars 1960 dagtecknad, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 80, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva

1) att högst 600 000 kronor av domänverkets driftsinkomster må jämte odisponerad del av tidigare för ändamålet utav sagda driftsinkomster avsätta medel under år 1960 disponeras för bostadslån till fast anställda skogsarbetare;

2) att domänstyrelsen må bemyndigas att i den utsträckning som angivits i propositionen besluta om förvärv av mark från lantbruksnämnd.

Utskottet har i samband härmed behandlat de till utskottet hänvisade motionerna I: 571 av herr Åkesson m. fl., likalydande med II: 707 av herr Åhman m. fl., i vilka motioner yrkats, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts under punkten 2 i propositionen gjorda hemställan att domänstyrelsen skall bemyndigas att besluta om förvärv av mark från lantbruksnämnd.

Beträffande motiveringen till motionärernas hemställan får utskottet hänvisa till motionen II: 707.

Bostadslån till skogsarbetare vid domänverket

Domänstyrelsen anför i skrivelse den 13 januari 1960, att styrelsen beräknar behovet av medel för bostadslån enligt hittillsvarande grunder till sammanlagt ca 3 000 000 kr. för de närmaste åren. Styrelsen begränsar dock i detta sammanhang sitt äskande till att enbart avse för år 1960 erforderliga medel och hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1960 års riksdag att bemyndiga styrelsen att av domänverkets driftsinkomster disponera 1 000 000 kr. för utlämnande av bostadslån till verkets fast anställda skogsarbetare enligt hittillsvarande grunder.

Domänstyrelsen erinrar om att de större skogsföretagen på skilda sätt sökt förverkliga önskemålet om en yrkesskicklig skogsarbetarkår. Enligt styrelsen

är en av de vägar, som därvid visat sig synnerligen lämplig, att genom utlåmning av lån till uppförande eller förbättring av eget hem knyta arbetarna fast till skogsbygderna. Styrelsen anför, att dess erfarenheter av denna långivning enbart har varit goda.

I detta sammanhang erinrar styrelsen om att ifrågavarande form av långivning har ett helt annat syfte än egnahemslångivningen enligt 1957 års kungörelse, och att den planmässiga minskningen av egnahemslånens räntefria stående del icke motiverar en från tidigare år förändrad syn på domänverkets bostadslån. Arbetskraftsrekryteringen är alltfört det grundläggande motivet för denna långivning. I skrivelse till Konungen den 9 december 1957 framhöll styrelsen, att den förbättring i tillgången på arbetskraft, som då förmärkts, gav styrelsen ytterligare skäl att understryka vikten av att anställningen av fasta arbetare kunde fortsätta i full omfattning, då styrelsen nämligen under sådana förhållanden hade större förutsättningar att genom starkare urval inom den tillgängliga arbetskraften erhålla dugligare yrkesarbetare. I det nuvarande läget på arbetsmarknaden kvarstår enligt styrelsen dessa skäl för rekrytering av fast anställd arbetskraft.

Av de i ärendet hörda remissinstanserna — arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, riksräkenskapsverket, statens avtalsnämnd, statskontoret och Sveriges skogs- och flottningsarbetareförbund — har statskontoret ansett att långivningen under år 1960 kan bedrivas i oförändrad omfattning om, utöver 400 000 kr. som kvarstår odisponerade, ytterligare 500 000 kr. får användas för ifrågavarande ändamål. Övriga remissinstanser har tillstyrkt domänstyrelsens förslag eller lämnat detsamma utan erinran.

Ökade befogenheter för domänstyrelsen i fråga om vissa markinköp

De grundläggande reglerna för domänverkets markinköp, som meddelats av statsmakterna åren 1911 och 1912 och sedan dess kvarstått oförändrade, innebär att disponibla kontanta medel å domänverkets markfond får av Kungl. Maj:t användas till inköp för domänfondens räkning av skogsbärande eller till skogsbörd tjänlig mark ävensom till inlösen av ströängar å kronoparkerna i Norrland och Dalarna. Inköpen av mark för domänfondens räkning är f. n. av två slag, dels mark för utvidgning eller arrondering av kronoskogarna, dels tomtmark för byggande av bostäder åt arbetare och tjänstemän.

Genom beslut av 1958 års riksdag (prop. 74; rskr. 209) har beslutanderätten beträffande vissa markinköp på vissa villkor delegerats från Kungl. Maj:t till domänstyrelsen. Sålunda har styrelsen bemyndigats att taga domänverkets markfond i anspråk för inköp av sådan tomtmark, som är avsedd att inom en närliggande framtid tagas i anspråk uteslutande för arbetar- eller förmansbostäder.

Vidare erinras om att Kungl. Maj:t i proposition den 15 januari 1960 angående vissa norrlandsfrågor (nr 62) föreslagit årets riksdag, att do-

mänstyrelsen fortsättningsvis skall äga rätt att från fall till fall med anlåtande av medel ur domänverkets markfond inlösa vissa ströängar i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, vilka med hänsyn till ämbetsverkets företagsekonomiska intressen anses böra införlivas med omgivande mark.

I förevarande sammanhang har slutligen jämväl nämnts, att domänstyrelsen genom beslut av 1959 års riksdag (prop. 148; rskr. 284) erhållit bemyndigande att på vissa villkor för kronans räkning ingå i och svara för s. k. avtalsbyten, d. v. s. sådana byten, som ej sker jämlikt jorddelningslagstiftningen.

I skrivelsen den 21 december 1959, vilken avgivits i samband med remissbehandlingen av 1958 års jordlagsutrednings delbetänkande angående decentralisering av beslutanderätten enligt bolagsförbudslagen m. m., har domänstyrelsen framfört sina synpunkter på spörsmålet om vem som bör ha beslutanderätten vid domänverkets förvärv från lantbruksnämnderna av mark, som nämnderna inköpt för rationaliseringsändamål. Domänstyrelsen har därvid för sin del föreslagit, att sagda beslutanderätt delegeras från Kungl. Maj:t till styrelsen.

I sin motivering till förslaget erinrar domänstyrelsen om att f. n. vederbörande lantbruksnämnd har befogenhet att själv godkänna upprättat avtal i sådant ärende rörande markförvärv, varom här är fråga, medan domänstyrelsen måste underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Ett bemyndigande för styrelsen att svara för dylika köpeavtal vid förvärv från lantbruksnämnd med skyldighet att årligen till Kungl. Maj:t inkomma med uppgift härom — analogt med vad som enligt beslut av 1959 års riksdag (JoU 30; rskr. 284) föreskrivits i fråga om s. k. avtalsbyten — synes styrelsen vara en lämplig förenklingsåtgärd.

Departementschefen

Departementschefen har anfört.

»Såsom framgår av den redogörelse, som förut lämnats, har under de senaste fem åren sammanlagt 4 000 000 kronor jämlikt skilda riksdagsbeslut ställts till domänstyrelsens förfogande för utlämnande av bostadslån till sådana skogsarbetare, som med domänverket tecknat anställningsavtal varigenom verket åtagit sig att tillhandahålla arbete under minst 100 dagar per anställningsår och arbetarna förbundet sig att utföra sagda arbete. Lånen skall enligt av riksdagen godkända regler avse att täcka arbetarnas kostnader för förvärv, uppförande eller förbättring av eget hem eller anskaffande av tomt i samband därmed. De uppgår till högst 4 000 kronor och är ränte- och amorteringsfria så länge låntagarna bibehåller sina anställningar vid domänverket och fullgör sina åtaganden enligt förenämnda anställningsavtal. Alltefter arbetsåtagandenas storlek avskrivs lånen med visst belopp vid varje anställningsårs slut. För låneverksamheten gäller de ytterligare regler,

vilka i huvudsak redovisats i det föregående. Enligt riksdagsbesluten har domänverkets driftsinkomster fått anlitas för ifrågavarande långivning.

Syftet med berörda låneverksamhet har varit att ge domänverket möjlighet att liksom de större skogsbolagen till sig knyta ett erforderligt antal fast anställda skogsarbetare. I den utredning som låg till grund för Kungl. Maj:ts förslag i ämnet till 1955 års riksdag beräknades att domänverket hade ett stadigvarande behov av omkring 6 500 fast anställda arbetare, vilka avsågs skola fullgöra cirka 60 procent av hela antalet erforderliga dagsverken. Till utförande av övriga dagsverken antogs kunna utnyttjas annan landsbygdens arbetskraft. Vid tidpunkten för nyssnämnda utredning uppgick antalet fast anställda arbetare vid verket till cirka 3 700, av vilka cirka 900 var innehavare av kronotorp och omkring 1 600 innehavare av skogsjordbruk. Det totala medelsbehovet för en bostadslåneverksamhet av sådan omfattning att det eftersträvade antalet fast anställda skogsarbetare kan uppnås har av domänstyrelsen vid ett beräkningstillfälle år 1952 uppskattats till sammanlagt 8 000 000 kronor. I samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts förslag till 1958 års riksdag rörande motsvarande långivning för sistnämnda år beräknades antalet vid domänverket fast anställda skogsarbetare uppgå till omkring 5 500, varför det då ännu återstod att anställa cirka 1 000 sådana arbetare, innan det av styrelsen redovisade behovet av stadigvarande arbetskraft var täckt.

Såsom framgår av domänstyrelsens nu föreliggande framställning har preliminära resultat av en inom verket pågående arbetskraftsutredning bekräftat, att ännu åtskilligt fattas, innan domänverket erhållit en tillräckligt stor personalgrupp av ifrågavarande slag. Antalet fast anställda arbetare rör sig för närvarande kring 5 800. Domänstyrelsen har därför föreslagit, att styrelsen även under innevarande kalenderår skall få utnyttja 1 000 000 kronor av driftsinkomsterna för utlämnande av bostadslån till skogsarbetare, som tagit fast anställning vid domänverket. Samtliga i ärendet hörda remissorgan har såsom framgår av det tidigare anförda tillstyrkt en fortsatt långivning även under detta år.

Enligt min mening är det av vikt att domänstyrelsen oavsett växlingarna i arbetsmarknadsläget inom skogsbruket lämnas möjlighet att genom fortsatt långivning för anskaffande av egna hem bygga upp en till storleken lämpligt avvägd, fast kader av dugliga skogsarbetare. Jag tillstyrker därför, att styrelsen erhåller det begärda bemyndigandet att taga i anspråk verkets driftsinkomster för en fortsatt låneverksamhet även under år 1960. För min del har jag ingen erinran mot att sagda låneverksamhet får ske inom ramen för ett belopp av 1 000 000 kronor. Av statskontorets yttrande över domänstyrelsens framställning framgår emellertid att ett belopp av omkring 400 000 kronor kvarstår odisponerat av medel, som tidigare ställts till styrelsens förfogande för motsvarande ändamål. Då sagda medel bör få anlitas för fortsatt långivning under år 1960 synes alltså tillräckligt om av årets driftsinkomster ett belopp av 600 000 kronor får anlitas för ändamålet. För långivningen un-

der år 1960 bör samma bestämmelser gälla som för enahanda verksamhet under åren 1955—1959. Dessa bestämmelser har visat sig ändamålsenliga med hänsyn till syftet med låneverksamheten. Denna bör alltså bedrivas så att den inte får ogynnsam inverkan på kronotorparnas och skogsjordbrukarnas arbetsmöjligheter.

I särskild skrivelse har domänstyrelsen föreslagit, att beslutanderätten vid domänverkets förvärv från lantbruksnämnderna av mark, som nämnderna inköpt för rationaliseringsändamål, skall delegeras från Kungl. Maj:t till domänstyrelsen. Lantbruksnämnderna äger för sin del för närvarande själva för sagda ändamål inköpa och försälja eller på annat sätt överlåta mark. Vad angår domänstyrelsens befogenheter har beslutanderätten i fråga om vissa inköp av tomtmark för arbetar- och förmansbostäder med anlåtande av domänverkets markfond delegerats från Kungl. Maj:t till styrelsen genom beslut av 1958 års riksdag. Därefter har 1959 års riksdag medgivit, att domänstyrelsen skall äga för kronans räkning ingå i och svara för s. k. avtalsbyten i sådana fall, då vederbörande lantbruksnämnd och fastighetsbildningsmyndighet tillstyrkt markbytena. Av den föregående redogörelsen framgår därjämte att i propositionen nr 62 till årets riksdag angående vissa norrlandsfrågor föreslagits att domänstyrelsen skall bemyndigas att fortsättningsvis efter överenskommelse från fall till fall och med anlåtande av medel ur markfonden inlösa vissa ströängar i lappmarkerna, därest ängarna med hänsyn till ämbetsverkets företagsekonomiska intressen anses böra inlöslivas med omgivande mark.

Domänstyrelsens förevarande framställning avser fall, då lantbruksnämnderna vill försälja mark till domänverket, antingen det därvid är fråga om ett förfarande som är jämförbart med markbyte eller om avyttring av sådana skogsletter som nämnderna uppenbarligen inte ens på lång sikt kan utnyttja i den fortsatta rationaliseringsverksamheten och som därför skulle på ett ej önskvärt sätt framgent binda medel i jordfonden. Erinras må att det stundom kan finnas ändamålsenligare och enklare att i stället för byte mot mark å annat håll genomföra transaktioner mellan lantbruksnämnder och domänverket medelst kontantbetalning från sistnämnda verks sida, varvid köpeskillingen bestämts enligt gängse grunder. Antalet fall av ifrågavarande slag har hittills varit mycket begränsat. Det måste dock anses medföra en lämplig förenkling av det administrativa förfarandet, om domänstyrelsen medgives rätt att utan Kungl. Maj:ts tillstånd till markförvärv, varom här är fråga, fullfölja köpeavtalen, vilka får förutsättas huvudsakligen innebära ur arronderingssynpunkt önskvärda marktillskott. Kungl. Maj:ts medgivande bör dock alltså erfordras om köpeskillingen i det enskilda fallet skulle överstiga 100 000 kronor.

Riksdagens medgivande till förenämnda delegeringsbemyndigande bör inhämtas. Såsom förutsättning för utnyttjande av dylikt bemyndigande torde, såsom domänstyrelsen föreslagit, böra gälla att redogörelse för med stöd därav genomförda markförvärv årligen ingives till Kungl. Maj:t.»

Utskottet

Alltsedan år 1955 har domänstyrelsen ägt disponera vissa belopp av de inflytande driftsinkomsterna för utlämnande av bostadslån till sådana skogsarbetare som träffat avtal med domänverket, varigenom verket åtagit sig att tillhandahålla arbete under minst 100 dagar per år och arbetarna i sin tur förbundit sig att utföra sagda arbete. Varje lån har fått uppgå till högst 4 000 kronor samt är ränte- och amorteringsfritt så länge låntagaren har kvar sin anställning vid domänverket och fullgör sina åtaganden. Vid varje anställningsårs slut sker avskrivning å respektive lån med belopp som står i visst förhållande till storleken av vederbörandes arbetsåtagande. Nu angivna och övriga regler i låneverksamheten fastställdes av 1955 års riksdag.

Långivningens syftemål har varit att underlätta för domänverket att liksom de större skogsbolagen skapa en personalstock av fast anställda skogsarbetare, vilken skall kunna tillgodose en relativt stor andel av verkets totala arbetskraftsbehov. För närvarande beräknas antalet fast anställda arbetare vid domänverket till ungefär 5 800. Detta tal understiger med cirka 700 det som år 1955 angavs motsvara verkets stadigvarande behov av dylik arbetskraft. Med hänsyn härtill och då reglerna för långivningen befunnits ändamålsenligt utformade tillstyrker utskottet att domänstyrelsen skall — med tillämpning av samma regler — få disponera i runt tal 1 000 000 kronor av driftsinkomster för ifrågavarande ändamål även under år 1960. Styrelsen bör såsom Kungl. Maj:t föreslagit härför få taga i anspråk omkring 400 000 kronor, som kvarstår odisponerade av medel vilka tidigare ställts till förfogande för enahanda utgiftsändamål, samt 600 000 kronor av under nu löpande verksamhetsår inflytande inkomster. Såsom förut uttalats från utskottets sida bör vid låneverksamhetens bedrivande tillses att denna ej ogynnsamt inverkar på kronotorparnas och skogsjordbrukarnas arbetsmöjligheter.

Vad angår det i propositionen framlagda förslaget att domänstyrelsen skall kunna bemyndigas att — i angiven utsträckning och under förutsättning att vissa omförmälda förhållanden föreligger — utan att som nu inhämta Kungl. Maj:ts tillstånd i varje enskilt fall besluta om förvärv av mark från lantbruksnämnd vill utskottet icke motsätta sig detsamma. Utskottet vill emellertid i anledning av vad som uttalats i motionerna I: 571 och II: 707 erinra om att någon förskjutning i stort sett ej bör äga rum i den huvudsakliga fördelningen av jordbruks- och skogsmark mellan staten, bolag och enskilda. Vidare erinrar utskottet om att här enbart är fråga om överförande å annan administrativ myndighet än för närvarande av beslutanderätten i vissa fall vid tillämpning av ett dispositionsbemyndigande i fråga om markfondens tillgångar vilket lämnats redan av 1911 års riksdag.

Då utskottet ej har något att invända mot vad i övrigt anförts i propositionen hemställer utskottet,

- 1) att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts framställning medgiva att högst 600 000 kronor av domänverkets driftsinkomster må jämte odisponerad del av tidigare

för ändamålet utav sagda driftsinkomster avsatta medel under år 1960 disponeras för bostadslån till fast anställda skogsarbetare;

2) att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 571 och II: 707, medgiva att domänstyrelsen må bemyndigas att i den utsträckning utskottet angivit i det föregående besluta om förvärv av mark från lantbruksnämnd.

Stockholm den 29 mars 1960

På jordbruksutskottets vägnar:

ANDERS PETTERSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Anderberg, Bertil Andersson, Eskilsson, Nils Hansson, Hermansson*, Mossberger, Gunnar Berg, Hedström, Jonasson och Uno Olofsson; samt

från andra kammaren: herrar Pettersson i Dahl, Andersson i Hyssna, Jonsson i Strömsund, Rimås, Jönsson, Agerberg*, fru Jäderberg*, herrar Lundmark, Nilsson i Bästekille och Åhman.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer

1. av herrar *Uno Olofsson, Rimås* och *Åhman*, vilka ansett att *dels* tredje stycket i utskottets utlåtande bort ersättas med text av följande lydelse:

»Vad angår det i propositionen framlagda förslaget att domänstyrelsen skall bemyndigas att — i angiven utsträckning och under förutsättning att vissa omförmälda förhållanden föreligger — utan att som nu inhämta Kungl. Maj:ts tillstånd i varje enskilt fall besluta om förvärv av mark från lantbruksnämnd, anser sig utskottet böra avstyrka detsamma. Motiveringen härför är att en betydande förskjutning i fördelningen av jordbruks- och skogsmark mellan staten och det enskilda jord- och skogsbruket beträffande vissa skogs- och glesbygder kan bli en följd av om nu föreslaget bemyndigande medgives och utnyttjas i alltför stor utsträckning, vilket ut-

skottet ur flera synpunkter icke finner lämpligt eller önskvärt. Man synes även såväl nu som tidigare, då frågan om skogsmarkens fördelning mellan olika ägarekategorier varit föremål för behandling, vara ense om att dylika förskjutningar icke kan anses befogade eller önskvärda.»

Utskottets hemställan under 2) bort lyda sålunda:

»Med hänvisning till vad anförts och till de synpunkter som framförts i motionerna I: 571 och II: 707 hemställer utskottet,

2) att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 571 och II: 707, avslå Kungl. Maj:ts hemställan om medgivande att få bemyndiga domänstyrelsen att besluta om förvärv av mark från lantbruksnämnd utöver vad som gäller enligt tidigare bemyndigande beträffande bytesverksamhet.»

2. av herr *Nils Hansson*;

3. av herrar *Eskilsson, Hermansson, Agerberg* och *Nilsson* i Bästekille.